

Irena Kropsz-Wydra, Izabela Kurtyka-Marcak

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

KONKURENCJA NA RYNKU ZAOPATRZENIA I ZBYTU PRZYGRANICZNYCH OBSZARÓW WIEJSKICH POŁUDNIOWO-ZACHODNIEJ POLSKI¹

*COMPETITION OF MARKET SUPPLY AND SALES THE BORDERLAND RURAL
AREAS OF SOUTH-WESTERN POLAND*

Słowa kluczowe: konkurencja, rynek zaopatrzenia i zbytu, przedsiębiorstwa, obszary wiejskie, przygranicze południowo-zachodnie, Polska

Key words: competition, market supply and sales, enterprises, rural areas, the south-western borderland, Poland

Abstrakt. Przeprowadzone badania miały na celu określenie nasilenia konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu oraz tendencji zaobserwowanych w zjawisku konkurencji na rynku. Informacje uzyskano na podstawie opinii przedsiębiorców wybranych firm zlokalizowanych na obszarach wiejskich przygranicza południowo-zachodniej Polski. Badania przeprowadzono w 2011 roku wśród 127 przedsiębiorców prowadzących działalność w wybranych gminach przygranicza. Badania wykazały średnie nasilenie się konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu w opinii połowy przedsiębiorców, a 25% populacji oceniła zjawisko jako duże. Natomiast tendencja zmian w zjawisku konkurencji nasilała się na rynku zaopatrzenia według 25% badanych oraz na rynku zbytu w ocenie ponad 33% respondentów przygranicza ogółem. Ponad połowa przedsiębiorców nie dostrzegła istotnych zmian w tym zakresie.

Wstęp

Termin „konkurencja” jest w literaturze wielorako definiowany. Według Grupy Lizbońskiej konkurencja oznacza proces, którego uczestnicy rywalizują ze sobą w dążeniu do analogicznych celów, co powoduje, że działania podejmowane przez jednych dla osiągnięcia założonych celów, utrudniają lub niekiedy uniemożliwiają osiągnięcie takich samych celów przez innych [Granice konkurencji 1996]. Przedsiębiorstwo, które chce mieć zdolność do konkurowania musi osiągać przewagę, trudną do skopiowania i trwałą. Przewagę konkurencyjną można zdefiniować jako atuty przedsiębiorstwa cenione przez rynek, dzięki którym przedsiębiorstwo może w długim okresie utrzymać lub poprawić efektywność i zapewnić sobie harmonijny rozwój. Dla określenia przewagi konkurencyjnej często używa się też pojęcia „konkurencyjność” [Romanowska 2004]. Najogólniej można przyjąć, że konkurencyjność jest cechą uczestników konkurencji, czyli może dotyczyć zarówno producentów, jak i konsumentów.

Konkurencja jest zjawiskiem charakteryzującym pewne rodzaje relacji między podmiotami, które tym zjawiskiem zostały objęte. Relacje te polegają na konkurowaniu. Aby skutecznie konkurować, tzn. mimo przeszkód tworzonych przez konkurentów osiągać swoje cele, trzeba być konkurencyjnym [Strużycki 1998]. Konkurencję definiuje się także jako „akt lub proces działania jednostek dążących do takich korzyści, o które w tym samym czasie, przy tych samych warunkach i regułach ubiegają się inni” [Noga 1993]. Jej istota opiera się na eliminacji rywali działających w tej samej branży i pozyskaniu obsługiwanych przez nich klientów. Jedną z definicji zjawiska konkurencji przedstawia Stankiewicz, który podaje, że „konkurencją nazywane będzie zjawisko, którego uczestnicy rywalizują między sobą w dążeniach do analogicznych celów, co oznacza, że działania podejmowane przez jednych dla osiągnięcia określonych celów, utrudniają (a nawet niekiedy uniemożliwiają) osiągnięcie takich samych celów przez innych” [2005].

¹ Wyniki badań zostały przeprowadzone na podstawie projektu badawczego nr NN114186738 finansowanego ze środków NCN pt. *Przekształcenia na przygranicznych obszarach wiejskich w południowo-zachodniej Polsce*.

Analiza obejmuje firmy działające na przygranicznym rynku zaopatrzenia i zbytu przygranicza południowo-zachodniego. Celem badań było określenie tendencji i nasilenia konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu zaobserwowanych w zjawisku konkurencji na rynku przygranicznych obszarów wiejskich południowo-zachodniej Polski w opinii właścicieli firm.

Materiały i metodyka badań

Badania dotyczyły obszaru przygranicza południowo-zachodniej Polski, a do badań wybrano powiaty bezpośrednio przylegające do granicy z Niemcami i Republiką Czeską oraz powiat bolesławiecki, który pomimo że nie styka się bezpośrednio z granicą Polski, to jednak wyraźnie „wcina się” w pierwszy pas powiatów przygranicznych. Analizie poddano przedsiębiorstwa zlokalizowane na obszarach wiejskich w następujących powiatach: żarski, żagański, zgorzelecki, kamiennogórski i kłodzki. Za obszary wiejskie przyjęto gminy wiejskie, gminy miejsko-wiejskie bez miast o liczbie mieszkańców powyżej 5 tys. oraz miasta o liczbie mieszkańców poniżej 5 tys. Badano przedsiębiorstwa zlokalizowanych na terenach 8 wybranych gmin z powiatów przygranicznych: Brody, Trzebiel, Łęknica, Zgorzelec, Pieńsk, Lubawka, Międzyzylesie i Radków.

Przedmiotem badań była próba oceny konkurencji wśród przedsiębiorców działających na obszarach wiejskich regionu przygranicza. Oceny tej dokonano na podstawie tendencji oraz nasilenia się konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu. Zakres czasowy badań ankietowych obejmował 2011 rok. Dobór obiektów do badań był celowy, a kryterium wyboru było prowadzenie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich wybranych gmin w obrębie powiatów przygranicza, rodzaj prowadzonej działalności oraz zgoda na przeprowadzenie ankietyzacji. W celu zebrania materiałów źródłowych posłużono się metodą kwestionariusza ankiety. Dane pochodziły ze 127 ankiet przeprowadzonych wśród przedsiębiorców wyznaczonego obszaru badawczego. Do opracowania danych wykorzystano metodę opisową i porównawczą [Ryznar 1999, Kopeć 1983]. Metoda porównawcza pozwala łatwiej zobrazować zmiany w wyodrębnionych obszarach przygranicza ogółem oraz w poszczególnych gminach pod względem nasilenia konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu wśród działających tam przedsiębiorstw, a także określenie tendencji na rynku. Uzyskane wyniki zaprezentowano w formie tabelarycznej.

Wyniki badań

Większość analizowanych przedsiębiorstw na przygraniczu z Czechami i Niemcami to podmioty prywatne, zatrudniające do 9 osób, osiągające przychody do 2,4 mln zł, zarządzane przez 1-2 osoby w większości po 30. roku życia, wśród których 75% deklaruje znajomość języka obcego w stopniu komunikatywnym. W wybranych gminach więcej firm prowadziło działalność usługową, natomiast w dalszej kolejności przedsiębiorcy zajmowali się handlem oraz produkcją. Wśród działalności usługowej powodzeniem cieszyły się usługi gastronomiczne, turystyczne, budowlane oraz transportowe z gospodarką magazynową. Przeprowadzone badania dotyczące barier rozwoju przedsiębiorstw wykazały, że około 43% badanych przedsiębiorców przygranicza uznało, że barierą jest m.in. silna konkurencja na rynku. Około 90% z badanych uznała też silną konkurencję jako najbardziej istotną barierę rozwoju przedsiębiorczości [Kropsz-Wydra, Kurtyka-Marcak 2013].

Wybrane do badań przedsiębiorstwa prowadzące działalność na obszarach wiejskich rynku przygranicznego, poddano analizie pod względem nasilenia konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu oraz dodatkowo na podstawie wypowiedzi respondentów określono tendencje w zjawisku konkurencji na tych rynkach. Z uzyskanych informacji zawartych w tabeli 1, w której analizie poddano nasilenie konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu na przygraniczu z Czechami wynika, że prawie 60% badanej populacji przygranicza z Czechami ogółem oceniła nasilenie konkurencji na poziomie średnim. Około 20% przedsiębiorstw działających na przygraniczu z Czechami uznała nasilenie konkurencji jako duże, a ponad 15% badanych, jako małe.

W poszczególnych gminach struktura wypowiedzi była zróżnicowana. Duże nasilenie konkurencji na rynku zaopatrzenia wśród wskazań zaobserwowało prawie 47% przedsiębiorców w gminie Międzyzylesie, 33% w gminie Radków i 20% badanych w gminie Lubawka. Wśród przedsiębiorców określających wzrost konkurencji na poziomie średnim najczęściej (około 47% badanych) tak oceniło konkurencję w gminie Radków. Natomiast przedsiębiorcy wskazujący na małe nasilenie zjawiska konkurencji, to prawie 64% prowadzących działalność na terenie Radkowa i po około 18% w gminie Międzyzylesie i Lubawka. W odniesieniu do rynku zbytu,

gdzie najczęściej wskazań przedsiębiorców uznało nasilenie konkurencji na poziomie średnim, aż 45% z nich prowadziło działalność na terenie Radkowa, 40% w Międzyzylesiu oraz 15% w Lubawce. Duże i małe nasilenie konkurencji na rynku zbytu również w przeważającym udziale zaobserwowali przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenie gminy Radków.

W tabeli 2 przedstawiono wyniki odpowiedzi uzyskanych od respondentów przygranicza z Niemcami dotyczące nasilenia konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu. Duże nasilenie się konkurencji na rynku zaopatrzenia zaobserwowało 15% badanych przedsiębiorców na przygraniczu niemieckim, z czego prawie 67% badanych prowadziło swoją działalność w gminie Zgorzelec, 22% w gminie Łęknica oraz 11% w gminie Trzebień. Prawie połowa (47%) analizowanych przedsiębiorców przygranicza z Niemcami dostrzegła średnie nasilenie się konkurencji na rynku zaopatrzenia,

Tabela 1. Nasilenie konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu przygranicza z Czechami
Table 1. The severity competition in the market supply and sales of the Czech borderland

Wyszczególnienie/ Specification	Nasilenie konkurencji/The severity competition			
	ogółem przygranicze z Czechami/total borderland with Czech Republic	Międzyzylesie	Radków	Lubawka
Rynek zaopatrzenia/Market supply [%]				
Duże/Large	22,39	46,67	33,33	20,00
Średnie/Average	56,72	31,58	47,37	21,05
Małe/Small	16,42	18,18	63,64	18,18
Brak zdania/Is no sentence	4,48	66,67	33,33	0,00
Rynek zbytu/Market sales [%]				
Duże/Large	19,40	23,08	46,15	30,77
Średnie/Average	59,70	40,00	45,00	15,00
Małe/Small	17,91	25,00	50,00	25,00
Brak zdania/Is no sentence	2,99	50,00	50,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych
Source: own study based on survey data

Tabela 2. Nasilenie konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu przygranicza z Niemcami
Table 2. The severity competition in the market supply and sales of the Germany borderland

Wyszczególnienie/ Specification	Nasilenie konkurencji/ The severity competition [%]					
	ogółem przygranicze z Niemcami/total borderland with Germany	Łęknica	Trzebień	Brody	Pieńsk	Zgorzelec
Rynek zaopatrzenia/Market supply [%]						
Duże/Large	15,00	22,22	11,11	0,00	0,00	66,67
Średnie/Average	46,67	7,14	35,71	21,43	17,86	17,86
Małe/Small	23,33	0,00	35,71	21,43	0,00	42,86
Brak zdania/Is no sentence	15,00	0,00	0,00	0,00	22,22	77,78
Rynek zbytu/Market sales [%]						
Duże/Large	30,00	16,67	16,67	27,78	0,00	38,89
Średnie/Average	25,00	6,67	20,00	6,67	20,00	46,67
Małe/Small	28,33	0,00	47,06	11,76	11,76	29,41
Brak zdania/Is no sentence	16,67	0,00	20,00	10,00	20,00	50,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych
Source: own study based on survey data

Tabela 3. Tendencje zjawiska konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu przygranicza z Czechami
 Table 3. *Tendencies phenomena of market competition supply and sales of the Czech borderland*

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Tendencje zjawiska konkurencji/ <i>Tendencies phenomena [%]</i>			
	ogółem przygranicze z Czechami/ <i>total borderland with Czech Republic</i>	Międzyzlesie	Radków	Lubawka
<i>Rynek zaopatrzenia/Market supply</i>				
Nasila się/ <i>It increases</i>	26,87	44,44	27,78	27,78
Bez zmian/ <i>No changes</i>	62,69	26,19	54,76	19,05
Maleje/ <i>Is decreasing</i>	2,99	100,00	0,00	0,00
Brak zdania/ <i>Is no sentence</i>	7,46	40,00	60,00	0,00
<i>Rynek zbytu/Market sales</i>				
Nasila się/ <i>It increases</i>	38,81	30,77	38,46	30,77
Bez zmian/ <i>No changes</i>	50,75	38,24	50,00	11,76
Maleje/ <i>Is decreasing</i>	4,48	33,33	33,33	33,33
Brak zdania/ <i>Is no sentence</i>	5,97	25,00	75,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych
 Source: own study based on survey data

w tym aż 47% prowadziła działalność na terenie gminy Zgorzelec. Około 17% ankietowanych przedsiębiorców przygranicza z Niemcami wstrzymała się od dokonania oceny nasilenia konkurencji na terenie prowadzenia swojej działalności, twierdząc, że nie są w stanie wypowiedzieć się na ten temat.

Tendencje występujące w zjawisku konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu zaprezentowano w tabeli 3 dla przygranicza z Czechami oraz w tabeli 4 dla przygranicza z Niemcami. Z uzyskanych opinii wyrażonych przez większość respondentów przygranicza z Czechami, tendencja w zjawisku konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu jest bez zmian z przewagą wskazań w gminie Radków. Prawie 27% badanych zaobserwowała nasilenie się tej tendencji na rynku zaopatrzenia, z przewagą wskazań w gminie Międzyzlesie, natomiast prawie 40% respondentów zaobserwowała nasilenie się tendencji w obrębie zjawiska konkurencji na rynku zbytu, w tym więcej przedsiębiorców wskazała na tą zmianę w gminie Radków. Malejącą tendencję na rynku zaopatrzenia określiło około 3% oraz na rynku zbytu około 4,5% analizowanych przedsiębiorców. Brak zdania na ten temat miało około 7,5% respondentów w odniesieniu do rynku zaopatrzenia oraz około 6% oceniających rynek zbytu.

Podobne tendencje w zjawisku konkurencji na rynku zaopatrzenia zaobserwowali przedsiębiorcy przygranicza z Niemcami. Na rynku zbytu widoczna były jednak inna struktura wypowiedzi dotycząca analizowanego zjawiska w porównaniu do przygranicza z Czechami. Prawie 57% przedsiębiorców na przygraniczu z Niemcami nie zaobserwowała zmian w tendencji dotyczącej konkurencji na rynku zaopatrzenia, a najczęściej takich obserwacji było wśród przedsiębiorców w gminie Trzebiel. Ponad

w tym najwięcej wskazań było w gminie Trzebiel – około 36%, a najmniej w gminie Łęknica – około 7% badanych. Na małe nasilenie konkurencji na rynku zaopatrzenia wskazało ponad 23% badanych przedsiębiorców, w tym najwięcej takich wskazań było w Zgorzelcu, natomiast 15% badanych na przygraniczu z Niemcami nie miała żadnego zdania na ten temat.

Jeżeli chodzi o rynek zbytu na przygranicznych obszarach z Niemcami, zaobserwowano dość równomierne rozłożenie struktury obserwowanego zjawiska. Po około 30% badanych przedsiębiorców uznała nasilenie konkurencji na rynku zbytu jako duże i małe. W obrębie analizowanych gmin wśród wskazań dużego nasilenia konkurencji, najwięcej było w gminie Zgorzelec, natomiast dla wskazań małego nasilenia konkurencji przewaga wypowiedzi była w gminie Trzebiel. Średnie nasilenie konkurencji na rynku zbytu zaobserwowała 25% badanych przedsiębiorców na przygraniczu z Niemcami,

Tabela 4. Tendencje zjawiska konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu przygranicza z Niemcami
 Table 4. Tendencies phenomena of market competition supply and sales of the Germany borderland

Wyszczególnienie / Specification	Tendencje zjawiska konkurencji/Tendencies phenomena [%]					
	ogółem przygranicze z Niemcami/total borderland with Germany	Łęknica	Trzebieł	Brody	Pieńsk	Zgorzelec
Rynek zaopatrzenia/Market supply [%]						
Nasila się/It increases	23,33	14,29	21,43	14,29	7,14	42,86
Bez zmian/No changes	56,67	5,88	38,24	17,65	8,82	29,41
Maleje/Is decreasing	6,67	0,00	0,00	25,00	50,00	25,00
Brak zdania/Is no sentence	13,33	0,00	0,00	0,00	12,50	87,50
Rynek zbytu/Market sales [%]						
Nasila się/It increases	41,67	16,00	20,00	24,00	4,00	36,00
Bez zmian/No changes	28,33	0,00	52,94	11,76	11,76	23,53
Maleje/Is decreasing	13,33	0,00	0,00	0,00	25,00	75,00
Brak zdania/Is no sentence	16,67	0,00	20,00	10,00	20,00	50,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ankietowych

Source: own study based on survey data

23% ogółem badanych na tym obszarze wskazała na nasilenie tendencji w zjawisku konkurencji na rynku zaopatrzenia, z czego większość wskazań była w gminie Zgorzelec. Na temat malejącej tendencji na rynku zaopatrzenia wypowiedziało się około 7% przedsiębiorców przygranicza z Niemcami, natomiast brak zdania na ten temat miało ponad 13% analizowanych respondentów. Oceniając nasilenie konkurencji na rynku zbytu zaobserwowano, że prawie 42% respondentów uznała nasilenie się tendencji w zjawisku konkurencji na rynku, z czego przewaga opinii padła w gminie Zgorzelec. Około 30% respondentów (z przewagą w gminie Trzebieł) uznała, że tendencje w konkurencji na rynku zbytu są bez zmian. Według ponad 13% przedsiębiorców przygranicza z Niemcami zaobserwowało malejącą tendencję, w tym 75% z nich prowadziło swoją działalność na terenie gminy Zgorzelec. Prawie 17% badanych nie miała własnego zdania na ten temat.

Podsumowanie

Konkludując rozważania wynikające z przeprowadzonych badań można uznać, że dla współczesnych czasów charakterystyczne jest jednoczesne konkurowanie przedsiębiorstw oraz otoczenia, w którym one działają. Istotne jest również to, że konkurencyjne przedsiębiorstwo powinno cechować się wewnętrzną zdolnością i elastycznością w dostosowaniu się do zmieniających warunków prowadzenia działalności oraz powinno uzyskiwać z tego procesu oczekiwane i zarazem określone korzyści.

Obszary wiejskie przygranicza południowo-zachodniego to tereny szczególne pod względem położenia. Po integracji Polski z UE można stwierdzić, że w rejonie przygranicza południowo-zachodniego wystąpiły ogólne zmiany na rynku zaopatrzenia i zbytu. Widoczne były głównie zmiany w zakresie zwiększonej konkurencji na rynku oraz ciągle rosnącej tendencji tego zjawiska. Wiązało się to, przede wszystkim z otwarcie granic oraz pojawieniem się większych możliwości zarówno po stronie zaopatrzenia, jak i zbytu dla lokalnych przedsiębiorców.

W związku z przemianami oraz sytuacją w jakiej znalazły się analizowane firmy, przedsiębiorcy prowadzący swoją działalność na przygraniczu z Czechami i Niemcami obserwowali średnie i duże nasilenie się zjawiska konkurencji na rynku zaopatrzenia i zbytu, co niejednokrotnie wpływało na ich gorszą sytuację finansową.

Literatura

- Begg B., Fischer S., Dornbusch R. 1993: *Ekonomia, Tom 1*, PWE, Warszawa, 228-298.
- Grupa Lizbońska 1996: *Granice konkurencji*, Poltext, Warszawa, 30.
- Kopec B. 1983: *Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych*, Skrypt AR we Wrocławiu, 166-199.
- Kropsz-Wydra I., Kurtyka-Marcak I. 2013: *Bariery rozwoju przedsiębiorczości na przygranicznych obszarach wiejskich południowo-zachodniej Polski*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XV, z. 3, 183-185.
- Noga A. 1993: *Dominacja a efektywna konkurencja*, SGH, Warszawa, 9.
- Romanowska M. 2004: *Planowanie strategiczne w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa, 262-263.
- Ryznar J. 1999: *Metody stosowane w pracy badawczej z zakresu doradztwa rolniczego*, AR we Wrocławiu, Wrocław, 52-58.
- Stankiewicz M.J. 2005: *Konkurencyjność przedsiębiorstwa*, [w:] *Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji*, Dom Organizatora, Toruń, 19-46.

Summary

The research aim to assess the level of competition on the market supply and sales, and the trend observed in the phenomenon of competition in the market. Information was obtained on the basis of the opinion of entrepreneurs selected companies located in rural areas southwestern borderland Polish. Research was conducted in 2011 among 127 businesses operating in selected municipalities borderland. Studies have shown the average intensified competition had the in the market supply and sales in the opinion of half of entrepreneurs, and a one quarter of the population phenomenon assessed as the large. Whereas the tendency of changes in the phenomenon of competition is increasing in the market the supply according to one quarter of respondents, and on the selling market in assessing more than one third of total respondents borderland. More than half of the entrepreneurs did not see significant changes in this regard.

Adres do korespondencji
dr inż. Irena Kropsz-Wydra
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
pl. Grunwaldzki 24A, 50-363 Wrocław
tel. (71) 320 17 68
e-mail: irena.kropsz-wydra@up.wroc.pl